

UCHWAŁA NR III.20.2024
RADY GMINY ŚNIADOWO

z dnia 28 czerwca 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024 – 2027”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 czerwca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 609) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) uchwala się co, następuje:

§ 1. Przyjmuje się, po uzyskaniu opinii Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku Delegatura w Łomży, „PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO NA LATA 2024 – 2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Śniadowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Grzegorz Podgórski

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO
NA LATA 2024 - 2027**

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.....	6
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	6
3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	15
3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.....	15
3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane.....	16
3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych	17
3.7. Inne akty prawne	18
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	19
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022..	19
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	20
4.2.1. Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2030	20
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego	22
4.2.3. Strategia rozwoju województwa podlaskiego do 2030 roku	27
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	28
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	28
5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	28
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo.....	29
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu	32
5.2.1. Zarys historii gminy	32
5.2.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Śniadowo	35
5.2.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	39
5.2.4. Zabytki archeologiczne	39
5.2.5. Zabytki ruchome i ekspozycje muzealne	39
5.2.6. Krajobraz kulturowy	39
5.2.7. Miejsca pamięci	40

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	40
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	45
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	50
7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami	52
7.1. Priorytety programu opieki	52
7.2. Kierunki działań programu opieki	53
7.3. Zadania programu opieki	54
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	57
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	59
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	61
10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe	61
10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	61
10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny	68
10.2.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków	70
10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	73
10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne	73
10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	74
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	77
Aneks 1. Obiekty zabytkowe z terenu gminy Śniadowo objęte ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego	79
Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo	80
Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo	82

1. Wstęp

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024-2027 jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jego granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, poczynwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest trzecim dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Śniadowo. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2024-2027 działania podejmowane w jego ramach będą miały zarówno charakter inwestycyjny (dotyczący działań renowacyjnych przy zabytkach) oraz nie inwestycyjny, czyli będą dotyczyły działań określanych jako „miękkie”. Celem ich jest przede wszystkim polepszenie stanu zabytków gminy oraz promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną obowiązku wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024-2027 jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.:

Art. 87. 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2019 r. poz. 1696). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

1 a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
4. składowania lub magazynowania odpadów.
2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:
 - 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

W przypadku podejmowania uzgodnionych w organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r. poz. 1609). Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.
3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami reguluje zasady zmiany własności obiektów zabytkowych.

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4).

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów

niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 5).

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29 ust 2).

W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji (art. 45 ust. 2a).

Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96 ust 1 i 1a).

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4).

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane uregulowane zostały zasady użytkowania oraz prowadzenia prac budowlanych w obiektach zabytkowych.

Art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 tej ustawy wskazuje, że obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczać do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Katalog działań budowlanych w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają art. 29, 29a, 30 i 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 w/w ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem

zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

3.6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

Zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod

warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (art. 7 ust. 1 pkt 6).

3.7. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska,
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury,
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 2 lipca 1915 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022¹

Art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury. Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym. Zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym. Zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;

¹ Do momentu opracowania niniejszego programu nie został przyjęty krajowy program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 i z tego względu przytaczamy zapisy programu obowiązującego w latach 2019-2022.

- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Zadanie:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego. Zadanie:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości. Zadania:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Zadanie:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2030

„Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do 2030” powstał w oparciu o "Diagnozę kultury w województwie podlaskim". Dokument zakłada kontynuację kierunku rozwoju kultury obranego w "Programie rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020". Założenia zawarte w niniejszym dokumencie są spójne z obowiązującą "Strategią Rozwoju

Województwa Podlaskiego 2030", a także z Narodową Strategią Rozwoju Kultury 2004-2020 oraz jej uzupełnieniem z 2005 roku i Ustawą o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Jednym z celów strategicznych wojewódzkiego jest ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Podstawą tak sformułowanego celu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury a także za poważny potencjał naszego regionu, służący wzrostowi konkurencyjności wobec innych regionów w zakresie atrakcyjności turystyki, inwestycji oraz powstawaniu nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa podlaskiego sprzyja również integracji jego mieszkańców i poczucia więzi oraz dumy z tzw. „małej ojczyzny”. Należyta troska i szacunek dla dziedzictwa kultury tworzonego w przeszłości przez wiele narodów i grup etnicznych, zdaniem autorów programu umacnia pozytywny wizerunek naszego regionu jako przyjaznego i otwartego. W celu realizacji tak zakrojonego programu zaplanowano podjęcie następujących działań:

- 1.1. prowadzenie projektów badawczych związanych z dziedzictwem kulturowym w celu jego rozpoznania i udokumentowania,
- 1.2. prowadzenie inwentaryzacji i ewidencji wszystkich kategorii zabytków,
- 1.3. upowszechnianie wyników badań, wykorzystanie ich w procesach zarządzania kulturą oraz w gospodarce, inwestycjach, turystyce,
- 1.4. rewaloryzacja zabytków, powiązana z ochroną zabytkowego krajobrazu kulturowego, dbałością o porządkowanie i kształtowanie detalu architektonicznego oraz małej architektury, zgodna z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (ochrona i rewaloryzacja zabytkowego budownictwa drewnianego – jako podstawowego wyznacznika tożsamości kulturowej regionu, zabytkowej architektury murowanej, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowych zespołów obronnych i in.),
- 1.5. rewaloryzacja przestrzeni publicznych zabytkowych układów urbanistycznych,
- 1.6. systemowe zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,
- 1.7. ochrona tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej,
- 1.8. prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,
- 1.9. tworzenie szlaków turystyczno-kulturowych obejmujących najciekawsze miejsca i obiekty zabytkowe w województwie.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego został uchwalonym przez Sejmik Województwa Podlaskiego uchwałą nr XXXVI/330/17 z dnia 22 maja 2017 r. Wskazuje on obowiązujące cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz kierunki działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe zasady polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego obejmują:

Zasady ogólne – wynikające zwłaszcza z procesu integracji europejskiej:

- a) szczególną ochronę tożsamości kulturowej regionu, przed zagrożeniem jej wytracenia w konfrontacji z europejskim, uniwersalnym modelem życia, w sferze kultury materialnej i jej unikalnej specyfiki etnicznej i religijnej,
- b) uwzględnianie potrzeb współczesnego społeczeństwa w procesie ochrony i kształtowania zasobów dziedzictwa kulturowego,
- c) harmonijne współistnienie zasobów dziedzictwa kulturowego z zasobami środowiska przyrodniczego – jako filaru rozwoju turystyki,
- d) tworzenie warunków kompleksowej ochrony obszarów o walorach zabytkowych i kulturowych, takich jak: strefy ochrony konserwatorskiej, parki kulturowe i obszary priorytetowego zabytkowego krajobrazu kulturowego,
- e) priorytet ochrony walorów dziedzictwa kulturowego o randze międzynarodowej i krajowej,
- f) wykorzystanie unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w krajowej i międzynarodowej promocji województwa.

2) Zasady ochrony i tworzenia nowych wartości kulturowych w reprezentatywnych obszarach tożsamości kulturowej województwa podlaskiego:

- a) kształtowanie krajobrazu historyczno-kulturowo-przyrodniczego regionu poprzez ochronę unikatowych lub specyficznych walorów krajobrazowych jednostek osadniczych i ich otoczenia,
- b) kształtowanie form architektonicznych i gabarytów nowej zabudowy zharmonizowanych z walorami kulturowymi istniejącej,

c) stosowanie materiałów, wystroju i kolorystyki obiektów budowlanych oraz zagospodarowania ich otoczenia, nawiązujących do tradycji lokalnych.

3) Zasady ochrony i rewaloryzacji obszarów zabytkowych:

a) zachowanie historycznych założeń urbanistycznych, a w szczególności: rozplanowania przestrzeni publicznych (np. ulic, placów, skwerów itp.), osi kompozycyjnych i widokowych, rozmieszczenia dominant, gabarytów i sposobów zabudowy oraz form architektonicznych,

b) zapewnianie ekspozycji całych zespołów zabudowy i najwartościowszych jej elementów,

c) twórcze kontynuowanie tradycji konstrukcyjnych, materiałowych, wystroju i kolorystyki obiektów oraz zagospodarowania ich otoczenia,

d) lokalizowanie funkcji użytkowych niekolizyjnych z historycznymi funkcjami obszarów, zapewniających podstawy ekonomiczne utrzymania dobrego stanu technicznego zabudowy i zagospodarowania oraz atrakcyjność turystyczną,

e) eliminowanie funkcji użytkowych i obiektów kolizyjnych pod względem sanitarnym i estetycznym z walorami kulturowymi obszarów zabytkowych,

f) harmonijne wkomponowywanie nowej zabudowy w historyczną panoramę jednostek osadniczych,

g) poprawianie dostępności komunikacyjnej i systemów parkowania pojazdów oraz eliminacja uciążliwości ruchu drogowego, zwłaszcza tranzytowego towarowego;

h) poprawianie warunków ochrony przeciwpożarowej,

i) poprawianie standardu cywilizacyjnego zabudowy w zakresie wyposażenia w systemy kanalizacyjne i niskoemisyjne systemy energetyczne.

4) Zasady ochrony i utrzymania dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych, z priorytetem obiektów o randze krajowej i regionalnej:

a) zapewnienie funkcji użytkowych stosownych do lokalizacji i form architektonicznych obiektów gwarantujących ich utrzymanie w dobrym stanie technicznym i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb społecznych,

b) obowiązek uzgadniania z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz uzyskania pozwoleń dla projektów budowlanych dotyczących rewaloryzacji i modernizacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia.

5) Zasady ochrony przed dewastacją obiektów archeologicznych i określenie warunków ich udostępnienia zwiedzającym oraz sposobów postępowania w przypadkach natrafienia na przedmioty mogące stanowić zabytki archeologiczne w trakcie prowadzenia robót ziemnych:

a) zapewnienie sposobu zagospodarowania i eksponowania terenu stanowiska archeologicznego zabezpieczającego go przed dewastacją i degradacją,

b) obowiązek zawiadamiania stosownych służb archeologicznych o każdorazowym natrafieniu na przedmioty mogące być zabytkami archeologicznymi w trakcie prowadzenia robót ziemnych i przerywania ich do czasu przebadania stanowiska,

c) ustalanie dokładnej lokalizacji zabytków archeologicznych w planach miejscowych, w tym typu stanowiska archeologicznego i jego zasięgu oraz zasad i sposobów dopuszczalnego zagospodarowania,

d) wskazanie zabytków archeologicznych do bezwzględnego zachowania, tj. z bezwzględnym zakazem prowadzenia prac budowlanych, oraz zabytków archeologicznych, dla których dopuszcza się inne zagospodarowanie terenu po przeprowadzeniu badań archeologicznych.

6) Zasady tworzenia wartości kulturowych w nowych i rewaloryzowanych zespołach zabudowy, w szczególności poprzez:

a) kształtowanie przestrzeni publicznych o zindywidualizowanych formach urbanistycznych, w tym: ulic, placów, pasaży i ciągów pieszych, skwerów, zieleni parkowej i sportowo-rekreacyjnej,

b) interesujące formy architektoniczne aranżacji otoczenia przestrzeni publicznych,

c) wykorzystanie w kompozycjach urbanistycznych szczególnych cech środowiska przyrodniczego – stosownie do jego predyspozycji, dla potrzeb terenów sportoworekreacyjnych i turystycznych, a konfiguracji terenów dla kształtowania sposobu ich zagospodarowania i zabudowy,

d) rozmieszczanie akcentów i dominant przestrzennych, twórczo kontynuujących istniejące założenia urbanistyczne,

e) stosowanie zindywidualizowanych form architektonicznych poszczególnych obiektów lub ich grup, z zachowaniem harmonijnych gabarytów całościowych zespołów i sylwety przestrzennej jednostek osadniczych,

f) harmonizowania gabarytów zabudowy plombowej z gabarytami otaczającej (z wyjątkiem dominant przestrzennych i akcentów urbanistycznych wynikających z całościowych koncepcji urbanistycznych).

W omawianym dokumencie wskazano także kierunki działań dla ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego:

1) Integracja działań społeczno-gospodarczych dla opieki nad zabytkami, w tym:

a) opracowywanie i realizacja kompleksowych programów rewitalizacyjnych terenów z zasobami zabytkowymi, zwłaszcza historycznych miejskich, przemysłowych i powojennych, w tym, między innymi, wdrożenie projektów rewitalizacji: zabytkowego, XVI-wiecznego Rynku Miejskiego w Knyszynie, XVIII-wiecznego Ogrodu Branickich oraz

zabytkowego parku Planty, centrów miast oraz innych obszarów zdegradowanych w Łomży i Suwałkach, centrum miasta w Grajewie wraz z zabytkowym dworcem PKP, starego rynku w Kolnie, centrum miasta Zambrowa,

b) opracowywanie i realizację lokalnych strategii rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystujących miejscowe tradycje i zasoby zabytkowe,

c) przygotowywanie ofert na najlepsze zagospodarowanie i użytkowanie publicznych obiektów zabytkowych, służące zaangażowaniu sektora gospodarczego w opiekę nad zabytkami (m.in. na inkubatory przedsiębiorczości, instytucje otoczenia biznesu, centra usługowe, infrastrukturę turystyczną),

d) wspieranie inicjatyw wykorzystujących obiekty zabytkowe do tradycyjnych form działalności gospodarczej, w tym rolnictwa ekologicznego i tradycyjnego przetwórstwa, oraz reaktywacja ginących zawodów,

e) wspieranie rozwoju infrastruktury publicznej, zwłaszcza turystycznej, wykorzystującej miejscowe tradycje, w tym, między innymi, wdrożenia projektów: „Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego”, budowy infrastruktury turystycznej i zagospodarowania Szlaku Wodnego na odcinku miasta Nowogród, rekonstrukcji grodzisk jaćwieskich na ziemiach polskich,

f) propagowanie zabudowy i zagospodarowania terenu nawiązujących do form tradycyjnych, zwłaszcza w obszarach kulturowych.

2) Konserwacja i adaptacja zabytków, obejmujące:

a) wspieranie zagospodarowania terenów przemysłowych, powojсковych i zdegradowanych poprzez nadanie im nowych funkcji, z priorytetem obiektów zabytkowych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, poprzedzone opracowaniem programów rewitalizacji, między innymi w Białymstoku: kompleksu powojkowego „Węglówka” m.in. na cele Muzeum Pamięci Sybiru, obiektu byłej elektrowni na cele ekspozycyjne.

b) wspieranie zagospodarowania, konserwacji i adaptacji (w tym rewitalizacji, rewaloryzacji i ekspozycji) obiektów zabytkowych wraz z otoczeniem, także archeologicznych, m.in. w formule partnerstwa publiczno-prywatnego oraz projektów trans-granicznych, w tym: remontu w Teatrze Dramatycznym im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku, remontu dworku w Grabowie i stworzenie w nim centrum kultury i wypoczynku, konserwacji i remontu zabytku wpisanego do rejestru jako „Pozostałości Zespołu Pałacowego w Dowspudzie”,

c) wspieranie kompleksowych programów konserwatorskich ochrony zabytków drewnianych znajdujących się w skansenach i w miejscach ich pierwotnej lokalizacji, w tym: projektu modernizacji i rozwoju infrastruktury dziedzictwa kulturowego dla potrzeb edukacji regionalnej w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu, obejmującego między innymi: budowę

centralnego magazynu zbiorów, modernizację obiektów ekspozycyjnych, restaurację budynków i budowli zabytkowych, rewitalizację parku przypałacowego,

d) przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych, w tym zachowanie zabytków archeologicznych, dokumentowanie i opracowywanie wyników badań nieinwestorskich i ratowniczych,

e) wspieranie renowacji i konserwacji małej architektury, w tym sakralnej, oraz miejsc pamięci i martyrologii,

f) wspieranie budowy, odbudowy i renowacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla historii regionu oraz służących opiece nad zabytkami,

g) unowocześnianie infrastruktury technicznej oraz poprawę estetyki obiektów zabytkowych, w tym wdrożenie projektów: rewaloryzacji zabytków Muzeum w Tykocinie (synagogi i Domu Talmudycznego) oraz odbudowy kramnic, rewaloryzacji kompleksu pałacowo-parkowego Muzeum Wnętrz Pałacowych w Choroszczy.

3) Kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych, poprzez:

a) wspieranie konserwacji, rewitalizacji, renowacji, rewaloryzacji i ekspozycji zabytkowych centrów miast i wsi, zabytkowych terenów zieleni, w tym cmentarzy, obszarów fortyfikacji i budowli obronnych, obiektów archeologicznych mających własną formę przestrzenną, w tym, między innymi, projektów rewitalizacji: miasta Zambrów (zespół koszar), Fortu II „Zarzecznego” Twierdzy Osowiec,

b) sukcesywną realizację iluminacji zabytków,

c) propagowanie wykorzystywania tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania terenu oraz detalu architektonicznego dla harmonijnego kształtowania krajobrazów,

d) wspieranie tradycyjnych form gospodarowania, w tym rolnictwa ekologicznego, tradycyjnych technik budownictwa, rzemiosła i przetwórstwa, zwłaszcza w obszarach priorytetowych krajobrazu kulturowego,

e) tworzenie parków kulturowych w celu ochrony kulturowych krajobrazów historycznych oraz wytycznie szlaków kulturowo-historycznych w celu promowania walorów kulturowych województwa,

f) ustanawianie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, przede wszystkim na obszarach o zachowanych regionalnych cechach krajobrazu kulturowego, w tym: budowę arterii ekologiczno-historycznej „Natura i historia Doliny Narwi” w gminach Nowogród i Zbójna oraz Parku Kulturowego Korycin – Milewsczyzna,

- g) rozwój systemu ścieżek edukacyjnych przyrodniczo-kulturowych, między innymi poprzez wspieranie realizacji projektów: przebudowy 35 km Carskiej Drogi przebiegającej przez BPN na odcinku Strękowa Góra – Osowiec, jako edukacyjnej trasy przyrodniczo-krajobrazowej, budowy ścieżki rowerowej na odcinku Tykocin – Krypno – Knyszyn,
- h) wspieranie poprawy standardów ochrony środowiska i bezpieczeństwa publicznego w centrach miast i wsi przez, między innymi, spowolnienie lub eliminację ruchu samochodowego, racjonalizację gospodarki odpadami, modernizację i rozbudowę sieci kanalizacyjnych, energetycznych, teleinformatycznych i „cichej” infrastruktury ulicznej.
- 4) Przechowywanie zbiorów zabytków, ich ekspozycja i udostępnianie. Zwiększenie możliwości gromadzenia zbiorów zabytków ruchomych i poprawa jakości ich przechowywania, ekspozycji i udostępniania może nastąpić w wyniku:
- a) budowy i remontów obiektów przechowywania i udostępniania zbiorów, umożliwiających nowoczesne sposoby ich opracowywania i przechowywania, w tym: zaplecza magazynowego oraz powierzchni wystawienniczych etnograficzno-archeologicznych Muzeum Podlaskiego, nowoczesnego Muzeum Historycznego w Białymstoku, II etapu Muzeum Wigier, „Muzeum Hańczy” odbudowa młyna wodnego na Czarnej Hańczy w Turtulu, muzeum przyrodniczo-kulturowego BPN w Osowcu, Muzeum Kanału Augustowskiego,
- b) modyfikacji i wdrażania elektronicznych technik udostępniania zbiorów,
- c) poprawy bezpieczeństwa zbiorów i warunków ich przechowywania, przez wprowadzenie nowoczesnych technik ochrony i zabezpieczeń.

4.2.3. Strategia rozwoju województwa podlaskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa podlaskiego do 2030 roku została uchwalona przez Sejmik Województwa Podlaskiego uchwałą nr XVIII/213/2020 z dnia 27 kwietnia 2020 r.

W odróżnieniu od poprzednio obowiązującego dokumentu, bieżąca strategia nie odnosi się do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym województwa poza ogólnymi nawiązaniami do zasobów którymi dysponuje region.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Śniadowo obowiązuje następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała nr XIV.99.2020 Rady Gminy Śniadowo z dnia 27 lutego 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów eksploatacji kruszywa naturalnego w obrębie wsi Stare Duchny

Numer uchwały: XIV.99.2020

Data uchwalenia: 2020-02-27

- Uchwała nr XI/83/2012 Rady Gminy Śniadowo z dnia 31 stycznia 2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odcinka trasy linii elektroenergetycznej 400 kV Narew - Ostrołęka (docelowo 2 x 400 kV Łomża - Ostrołęka) na terenie gminy Śniadowo

Numer uchwały: XI/83/12

Data uchwalenia: 2012-01-31

- Uchwała nr VIII/46/07 Rady Gminy Śniadowo z dnia 29 czerwca 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Śniadowo w części dotyczącej obszaru położonego w obrębie wsi Jakać Młoda

Numer uchwały: VIII/46/07

Data uchwalenia: 2007-06-29

- Uchwała nr II/8/02 Rady Gminy Śniadowo z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie zatwierdzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo dotyczącej obszaru położonego we wsi Stare Szabły

Numer uchwały: II/8/02

Data uchwalenia: 2002-12-16

- Uchwała Nr XI/39/99 Rady Gminy Śniadowo z dnia 15 lipca 1999 r. w sprawie zmiany miejscowego ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Śniadowo

Numer uchwały: XI/39/99

Data uchwalenia: 1999-07-15

- Uchwała Nr II/7/98 Rady Gminy Śniadaniowo z dnia 10 listopada 1998 roku w sprawie zatwierdzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo
Numer uchwały: II/7/98

Data uchwalenia: 1998-11-10

Prawo stanowi, że w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/obektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo uchwalone zostało Uchwałą nr III/21/02 Rady Gminy Śniadowo z dnia 30 grudnia 2002 r.

Według zapisów w/w opracowania, obiekty zabytkowe (wpisane do rejestru zabytków) objęte są ścisłą ochroną konserwatorską, która polega na ich zachowaniu i konserwacji, wszelkie prace przy obiektach i na terenach zabytkowych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone tylko za zgodą służb konserwatorskich. Inne obiekty objęte ochroną podlegają zachowaniu i ochronie. Prace przy obiektach zabytkowych winny być uzgadniane ze służbą

konserwatorską. Rozbiórka budynku o wartościach kulturowych może być dokonana tylko w uzasadnionych przypadkach (bardzo zły stan zachowania) za zgodą służb konserwatorskich.

Ochrona zabytkowych założeń dworsko – ogrodowych polega na:

- zachowaniu i restauracji dworów oraz zabudowy podworskiej,
- na rejestracji i rekonstrukcji elementów zabytkowych układu terenu: układ komunikacyjny, podział funkcjonalno – przestrzenny, osie kompozycyjne i widokowe, cieki i zbiorniki wodne,
- na zachowaniu i konserwacji starodrzewu,
- na usunięciu elementów zniekształcających kompozycję zieleni (np. samosiewy) i odtworzeniu elementów zniszczonych (uzupełnienie nasadzeń),
- na zakazie lokalizowania na terenie założenia w jego otoczeniu inwestycji o charakterze uciążliwym – mogącym przyczynić się do zniszczenia zabytku, a także obiektów zasłaniających widok na zabytek, czy też dysharmonizujących z jego elementami,
- wszelka praca przy zabytku oraz działalność inwestycyjna na jego terenie winne być uzgadniane z WKZ.

Ochrona cmentarzy i mogił historycznych polega na:

- wyłączeniu ich spod wszelkiej działalności inwestycyjnej, nie związanej z ich rewaloryzacją,
- na zachowaniu i konserwacji historycznych elementów ukształtowania terenu cmentarzy (nasypy, wały, układ alejowy, układ kwater i mogił),
- na zachowaniu i konserwacji starodrzewu,
- na zachowaniu i konserwacji zabytkowych nagrobków, krzyży oraz innych elementów małej architektury (ogrodzenia, bramy),
- na usuwaniu elementów zniekształcających (np. samosiewy, wysypiska śmieci),
- na zakazie lokalizowania w ich bezpośrednim sąsiedztwie działalności o uciążliwym charakterze oraz obiektów zasłaniających widok na cmentarz, czy też dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z ich elementami.

Zabytki archeologiczne objęte są ścisłą ochroną konserwatorską, która polega na zakazie prowadzenia na terenie zabytku wszelkiej działalności inwestycyjnej nie związanej z jego rewaloryzacją.

Ochrona historycznych układów przestrzennych (Śniadowo i Szczepankowo) polega na:

- zachowaniu historycznego rozplanowania układu wiejskiego i jego historycznych elementów (np.: zespół kościoła parafialnego, cmentarz parafialny, zespół dworski wraz z towarzyszącą im zielenią, wieś – ulicówka), historycznego układu komunikacyjnego i

parcelacyjnego, a w jego szczególności przebiegu dróg w obecnych liniach rozgraniczających i zabudowy,

- na kształtowaniu nowych elementów układu przestrzennego w dostosowaniu do historycznej kompozycji i dyspozycji funkcjonalno – przestrzennej układu oraz jego poszczególnych elementów,
- na zachowaniu zbliżonej do historycznej skali układu,
- na zachowaniu historycznych dominant wysokościowych, przestrzennych i architektonicznych (np. kościoła parafialnego, dzwonnicy i dworu),
- na zachowaniu, restauracji i modernizacji technicznej zabudowy historycznej,
- na dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej wsi w zakresie sytuacji, skali i bryły oraz w nawiązaniu do lokalnej tradycji budowlanej, przy lokalizacji nowych obiektów mieszkalnych i gospodarczych winna być zachowana tradycyjna dyspozycja funkcjonalno – przestrzenna zagrody.

W ramach ochrony obiektów zabytkowych zakłada się następujące kierunki:

- wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego stosownych ustaleń uzgodnionych ze służbami ochrony zabytków,
- ustalanie sposobu postępowania (uzgodnionego ze służbami archeologicznymi) przy wyznaczaniu w miejscowych planach terenów ze stanowiskami archeologicznymi na cele budowlane,
- ustalenie obowiązku zawiadamiania służb archeologicznych o natrafieniu na obiekty nieznanego pochodzenia podczas prowadzenia prac ziemnych,
- współpraca pomiędzy właścicielami, władzami gminy i służbami ochrony zabytków w celu utrzymania obiektów w należyтым stanie i właściwego ich użytkowania.

Realizacja kierunków odbywać się będzie poprzez:

- spełnianie wymagań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów szczególnych,
- realizowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- pomoc organizacyjna i finansowa właścicielom obiektów zabytkowych,
- przedstawienie do uzgodnienia Podlaskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków zakresu prac porządkowych na terenie zabytkowych cmentarzy.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy z uwzględnieniem zabytków o najwyższym znaczeniu

5.2.1. Zarys historii gminy²

Śladów najstarszego pobytu gromad ludzkich na terenie dzisiejszej gminy Śniadowo dostarczają odkrycia archeologiczne. Pojedyncze znaleziska wyrobów krzemiennych poświadczają zasiedlenia tego terenu począwszy od epoki kamienia. Najważniejszym stanowiskiem archeologicznym gminy Śniadowo jest cmentarzysko kurhanowe z III w. n.e. odkryte i badane pod wsią Uśnik (Uśnik Kolonia). Jest śladem pobytu Gotów, jednego z plemion germańskich.

Na przełomie XI i XII wieku powstały najstarsze osady na terenie dzisiejszej gminy Śniadowo. Należą do nich wsie Wszerzecz i Szczepankowo. Historia Wszerzeczy sięga roku 1065, kiedy to ówczesny Wszerzecz został nadany klasztorowi benedyktynów w Mogilnie, a prawdopodobnie po roku 1156 został przekazany na własność biskupowi płockiemu. Także w roku 1196 Szczepankowo zostało nadane klasztorowi benedyktynów w Płocku. Pierwsza parafia i kościół p.w. św. Wojciecha i Małgorzaty miały być ufundowane w roku 1242.

Na początku wieku XVI Mazowsze zostaje włączone do Korony i podzielone na trzy województwa: rawskie, płockie i mazowieckie. W skład województwa mazowieckiego weszła także ziemia łomżyńska, na terenie której leżały: Śniadowo i Szczepankowo wraz z okolicznymi osadami. Historia Śniadowa sięga roku 1390, kiedy Janusz I książę mazowiecki nadał dobra smłodowskie sędziemu łomżyńskiemu i nowogrodzkiemu Piotrowi Giezie. Przed rokiem 1396 za zgodą rektorów kościołów w Łomży i Szczepankowie zostaje erygowana parafia. W 1405 roku z fundacji Piotra Giezy, jego potomek Piotr Smłodowski wybudował pierwszy kościół parafialny, który spłonął w roku 1699. Już w drugiej połowie wieku XV nieopodal Śniadowa przez wieś Olszewo, zachodnim krańcem Czerwonego Boru przebiegał gościniec wiodący w kierunku Ostrowi i Warszawy. Pierwotna nazwa miejscowości brzmiała Smłodowo lub Smołodowo. Najprawdopodobniej nazwa ta pochodzi od rośliny zwanej smłodem. Według legendy nazwa może pochodzić od smoły pędzonej przez budników w okolicznych puszczech Czerwonego Boru. Nazwa ta utrzymała się do roku 1818. Przez ponad trzy stulecia Śniadowo stanowiło własność prywatną. Należało kolejno do rodzin Brulińskich, Bogusławskich, Jemielitych i Kurowskich. W roku 1674 przechodzi na własność Jana

² Opracowano na podstawie zawartości gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo oraz strony www.sniadowo.pl

Dobrogosta Krasińskiego wojewody płockiego. Kolejnym właścicielem Śniadowa zostaje Stanisław Ugniewski. To jemu osada zawdzięcza wyjednanie u króla Augusta II w roku 1703 przywileju na cztery jarmarki. Otrzymanie tego przywileju w znaczny sposób wpłynęło na rozwój Śniadowa. W początkach wieku XVIII Śniadowo znajdowało się w posiadaniu Antoniego Krasińskiego. Zapewne rodzinie Krasińskich miejscowość zawdzięcza swój herb - Ślepowron. W 1732 roku Śniadowo zostaje zapisane jezuitom łomżyńskim. Dzięki staraniom jezuitów bądź Krasińskich miejscowość uzyskuje prawa miejskie. Zmiany administracyjne wprowadzone przez zaborcę doprowadzają w roku 1869 do utraty tych praw, choć w roku 1880 określana jest jako osada miejska. Po utracie przez Polskę niepodległości od roku 1796 Śniadowo wchodziło w skład powiatu łomżyńskiego należącego do departamentu białostockiego. Po roku 1807 powiat łomżyński znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po utworzeniu guberni łomżyńskiej funkcjonuje w jej granicach, po jej likwidacji stanowi część województwa białostockiego. W drugiej połowie XIX wieku w Śniadowie funkcjonują: urząd gminy, szkoła początkowa, sąd gminny okręgu III, młyn wodny oraz wiatrak. W okresie międzywojennym działają także posterunek policji, urząd pocztowy, ochotnicza straż pożarna, kilka sklepów, punkty gastronomiczne oraz znaczna liczba warsztatów rzemieślniczych. Działania wojenne w latach 1914 - 1918 doprowadziły do znacznego zniszczenia miejscowości. Kolejnym tragicznym rozdziałem w dziejach Śniadowa był okres II wojny światowej. 28 sierpnia 1944 roku osada odzyskuje wolność.

Wieś Szczepankowo także należy do najstarszych miejscowości powiatu łomżyńskiego. Wiele opracowań podaje datę 1196, kiedy to Szczepankowo stanowiło uposażenie klasztoru benedyktynów w Płocku. Pierwszy kościół i parafia p.w. św. Wojciecha i Małgorzaty miały być ufundowane w roku 1242. W roku 1381 na prośbę opata płockiego Władysława księżę mazowiecki Janusz I przeniósł wieś na prawo niemieckie. Także sam księżę 30 września 1427 roku podczas objazdu swoich dóbr wraz ze swym dworem zatrzymał się w Szczepankowie. W posiadaniu benedyktynów osada znajdowała się do czasu podziału Polski pomiędzy zaborcami, czyli do roku 1795. Szczepankowo zawsze funkcjonowało jako osada targowa, czego wyrazem jest rozplanowanie wsi wokół obszernego placu targowego w kształcie wydłużonego trójkąta. W roku 1775 opat Kulpiński uzyskał dla Szczepankowa przywilej dwunastu jarmarków rocznie. Po wielowiekowym władaniu przez benedyktynów pod koniec wieku XVIII osada ta staje się własnością prywatną. Najpierw jako dzierżawa rządowa Stanisława Skarżyskiego, potem własność Antoniego Bykowskiego, następnie w posiadaniu rodziny Ottona Henryka Milberga, a do roku 1939 własność rodziny Grabińskich. Siedzibą właścicieli był dwór, pierwotnie klasycystyczny, wzniesiony w latach 1825 – 1838. Prawdziwą perłą Szczepankowa jest

kościół p.w. św. Wojciecha, wybudowany w latach 1533 – 1547. Budowę rozpoczął opat benedyktynów płockich Łukasz z Ciechanowa, a zakończyli bracia Łukasz i Jan Dziedzicy, opaci z Płocka. Świątynię wzniesiono w stylu przejściowym z gotyku do renesansu. Z uwagi, że styl ten w XVII wieku był rozpowszechniony na Mazowszu nazwany został stylem mazowieckim. Początki szkolnictwa stanowią szkoły parafialne tworzone przy kościołach, w których nauczali proboszcz, wikariusz, organista lub też nauczyciel świecki. W Szczepankowie na początku XIX wieku nauczanie odbywało się w domu prywatnym wynajętym przez proboszcza K. Wnorowskiego. Wówczas nauczaniem zajmował się Józef Boguski ze wsi Żebry. W 1818 roku do szkoły parafialnej uczęszczało 32 uczniów w tym 24 chłopców i 9 dziewcząt, zaś w roku 1831 uczyło się 38 dzieci: 30 chłopców i 8 dziewcząt. W roku 1864 szkolnictwo wyłączono spod opieki parafii i dworu, a przekazano je nowo utworzonym gminom. W Szczepankowie powstała jednoklasowa szkoła gminna, a w roku 1893 wzniesiony został nowy budynek szkolny. W szkole nauczano religii, języka rosyjskiego, trochę języka polskiego, zapoznawano uczniów z miarami, wagami oraz z walutą używaną w Cesarstwie Rosyjskim i Królestwie Polskim. W roku 1899 we wsi Uśnik także została utworzona jednoklasowa szkoła. Nauka w szkole kończyła się egzaminem składanym w obecności komisji. Położenie Śniadowa i jego okolic sprawiało, że ziemia ta była wielokrotnie świadkiem walk wyzwolenczych i przemarszów wojsk. Podczas kampanii napoleońskiej w roku 1812 stacjonował tu 7 Pułk Strzelców Konnych, wchodzący w skład 17 Dywizji dowodzonej przez generała Henryka Dąbrowskiego. W roku 1831 do Śniadowa wkroczyły wojska gwardii rosyjskiej dowodzonej przez gen. Dybicza. Do zaciętego starcia pomiędzy polskim wojskiem powstańczym dowodzonym przez gen. Skrzyneckiego, a armią rosyjską doszło pod wsią Jakać Stara, Plan I. Prądyńskiego zakładał uderzenie na wroga o świcie 18 maja. Jednak zwłoka Skrzyneckiego umożliwiła wycofanie się przeciwnika w stronę Tykocina, by 26 maja zadać wojskom polskim cios pod Ostrołęką. Przez lasy Czerwonego Boru w 1863 roku wędrował oddział powstańczy K. Ramotowskiego „Wawra”, stawiając przez kilka miesięcy czoło wojskom nieprzyjacielskim. W roku 1920 podczas wojny polsko-bolszewickiej w okolicach Śniadowa 2 sierpnia ginęli żołnierze polscy w obronie wolnej i niepodległej Polski. Ciała 26 poległych spoczywają na miejscowym cmentarzu. Działania wojenne nie ominęły nas w czasie najstraszniejszej z wojen, w latach 1939-1945. We wrześniu 1939 przez kilka dni stacjonował w Śniadowie sztab Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew”, która w okolicy wsi Jakać Dworna rozbiła część XIX korpusu gen. Guderiana. Także w okolicy wsi Truszki rozegrały się tragiczne chwile. W nocy z 8 na 9 września 3 Pułk Strzelców Konnych wchodzący w skład Suwalskiej Brygady Kawalerii działającej w ramach SGO „Narew” stoczyły walkę z

niemieckim nieprzyjacielem. Starsi mieszkańcy wspominają wydarzenia, które rozegrały się w czerwcu 1944 roku. Zgodnie z rozkazem dowództwa Armii Krajowej w lasach Czerwonego Boru nastąpiła koncentracja oddziałów zbrojnych AK. Miały one za zadanie opanować więzienie w Łomży i uwolnić osadzonych w nim więźniów. Zgrupowanie partyzanckie zostało otoczone przez jednostki żandarmerii i Wermachtu. Oddziałom AK udało się przerwać pierścień i wyjść z okrążenia. Jednak w czasie walk zginęło 69 partyzantów.

5.2.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Śniadowo

Na terenie gminy Śniadowo znajduje się pięć obiektów zabytkowych objęty ochroną prawną wynikającą z ujęcia go w rejestrze zabytków województwa podlaskiego, prowadzonym przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są nimi dwa kościoły parafialne oraz dwa cmentarze rzymskokatolickie, parafialne położone w głównych miejscowościach gminy: Śniadowie i Szczepankowie oraz jeden murowany dwór, stanowiący obok pozostałości zabudowy gospodarczej, ślad po istniejącym na skraju wsi założeniu dworsko-folwarcznym.

Kościół Benedyktynów, ob. parafialny p.w. św. Wojciecha w Szczepankowie został wzniesiony w stylu gotyku mazowieckiego w latach 1537-1547 przez opatów plockich - Łukasza i Jana Dziedzickich. Konsekrowany w 1547 r. przez biskupa plockiego. Szczyty wieży przekształcono około 1618 roku. Kościół był kilkakrotnie remontowany w XIX i XX w. Do 1822 r. opiekę duszpasterską nad parafią sprawowali Benedyktyni z klasztoru w Pułtusku. Obok kościoła stoi murowana kaplica grobowa, zbudowana dla Franciszki ze Skarżyńskich Grabowskiej (zm. 1856).

Kościół parafialny w Szczepankowie, fot. M. Karczevska.

Kościół w Śniadowie, parafialny, pw. Wniebowzięcia NMP, murowany w stylu neogotyckim, zbudowany został w latach 1906-1912 staraniem ks. prob. Jerzego Kamińskiego, konsekrowany 8.06.1925 przez biskupa Romualda Jałbrzykowskiego. Podczas ostatniej wojny, w sierpniu 1944 r. kościół został poważnie uszkodzony, szczególnie wieża i ściana pod wieżą oraz dach i okna. Odbudowany w pierwszych latach po wojnie staraniem ks. prob. Antoniego Puchalskiego. W latach 1957-1968 staraniem ks. prob. Kazimierza Romanowskiego przeprowadzono remont pokrycia dachowego, a wewnątrz dokonano malowania i wystroju kościoła według projektu Zbigniewa Łoskota. Staraniem ks. prob. Zbigniewa Gołubowskiego

w latach 1980-2000 zostały przeprowadzone gruntowne prace remontowe wewnątrz i zewnątrz kościoła łącznie z wymianą dachu i nowym wystrojem prezbiterium.

Kościół parafialny w Śniadowie, fot. M. Karczewska

Cmentarze parafialne w Szczepankowie i Śniadowie są nekropoliami czynnymi, wykorzystywanymi do pochówków wiernych. Pomimo tego, na ich terenie przetrwała znaczna liczba zabytkowych nagrobków i krzyży nagrobnych. Szczególne znaczenie ma kwatera na cmentarzu w Śniadowie, na której obok siebie spoczęli żołnierze polegli w najważniejszych czynach zbrojnych XIX i XX w.: w powstaniu styczniowym w 1863 r., wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. oraz w II wojnie światowej, we wrześniu 1939 r.

Śniadowo, cmentarz parafialny. Mogiła zbiorowa 26 nieznanych żołnierzy polskich poległych w walkach w sierpniu 1920 r. Fot. M. Karczevska

We wsi Szczepankowo znajduje się ostatni zabytek gminy Śniadowo objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego. Dwór murowany stanowiący pozostałość założenia dworsko-folwarcznego, został wybudowany w latach 1825- 38 dla Józefy z Bykowskich i Ottona Henryka Milberga, jej męża. Wcześniej majątek należał do Antoniego Bykowskiego, ojca Józefy, który zakupił ją od Stanisława Skarżyńskiego, ten zaś dzierżawił go od rządu pruskiego. Od XII wieku do końca XVIII wieku ziemie należały do benedyktynów płockich. Po Milbergu - generale brygady Wojska Polskiego, dwór przeszedł na jego syna Władysława. W 1882 roku majątek jako wiano córki Władysława przeszedł w posiadanie

rodziny Jana Grabińskiego. Taki stan rzeczy utrzymał się aż do wybuchu II wojny światowej. Po zakończeniu działań wojennych we dworze ulokowano Wiejski Dom Towarowy. Budynek dworu jest obecnie nieużytkowany.

5.2.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków gminy Śniadowo, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, obejmuje także obiekty nierejestrowe. W przewadze są to zabytki małej architektury sakralnej oraz budownictwa drewnianego w typie wiejskim (budynki mieszkalne) (por. aneks 2).

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Śniadowo odkrytych zostało dotychczas 146 stanowisk archeologicznych. Pochodzą one z różnych epok, począwszy od epoki kamienia po późne średniowiecze i okres nowożytny (por. aneks 3). Jedno z nich - cmentarzysko kurhanowe we wsi Uśnik-Kolonia, składające się z 6 -10 gockich kurhanów z III wieku n.e., jest wpisane do rejestru stanowisk archeologicznych woj. podlaskiego pod nr 376A z 29.11.1988 r.

5.2.5. Zabytki ruchome i ekspozycje muzealne

W świetle obowiązujących przepisów zabytek ruchomy to przedmiot, jego części lub zespół, będący dziełem człowieka lub związany z jego działalnością i stanowiący świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Do rejestru zabytków zabytek ruchomy wpisuje się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Centralną ewidencją zabytków ruchomych Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Śniadowo znajduje się w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku. Ze względów bezpieczeństwa, szczegółowe wykazy zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy Śniadowo powinny być dostępne jedynie osobom upoważnionym.

5.2.6. Krajobraz kulturowy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje krajobraz kulturowy jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. W Polsce, od 2003 roku, tj. od czasu wejścia w życie w/w ustawy

umożliwiającej tworzenie tej formy ochrony zabytków, utworzono dwanaście parków kulturowych. .

5.2.7. Miejsca pamięci

Na terenie gminy Śniadowo znajdują się dwa miejsca pamięci związane z heroicznymi wydarzeniami z przeszłości, przede wszystkim upamiętniające miejsca spoczynku poległych podczas wojen 1. połowy XX w.

Wykaz miejsc pamięci znajdujących się na terenie gminy Śniadowo		
Lp.	Adres	Obiekt
1.	Stare Szabły las	Mogiła zbiorowa żołnierzy 18 Pułku Artylerii Lekkiej 18 Dywizji Piechoty Wojska Polskiego poległych w walce 10.09.1939 r.
2.	ul. Cmentarna 18-411 Śniadowo Cmentarz parafialny	Mogiła zbiorowa żołnierzy 3-go Pułku Strzelców Konnych Wojska Polskiego poległych w walce 9.09.1939 r.

Źródło: Urząd Gminy Śniadowo

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków w Polsce są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1 a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Obejmowanie ochroną prawną obiektów zabytkowych poprzez wpis do rejestru zabytków reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przy czym

zgodnie z art. 140 oraz 142 w/w ustawy zachowują swoją ważność decyzje wydane na mocy przepisów obowiązujących przed 2003 rokiem, to jest rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami oraz ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach. Procedurę w sprawie wpisu do rejestru zabytków, jak każdą inną sferę działania WUOZ, określają przepisy ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, bądź użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W przypadku współwłasności jako załącznik do wniosku wymagana jest pisemna zgoda wszystkich właścicieli wyrażona w przedmiotowej sprawie, decyduje to uznaniu jego skuteczności. Na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru. Wpisu otoczenia (nie będącego używając obrazowego określenia - zabytkiem samym w sobie) dokonuje się w celu umożliwienia skutecznej ochrony wartości widokowych zabytkowych obiektów oraz ich ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Bezwzględnie zgody właściciela wymaga wpisanie do rejestru zabytku ruchomego (art. 10 ust. 1). Jednakże, w myśl art. 10 ust. 2 ustawy wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Prawo do zgłaszania wniosku o wpis do rejestru zabytków mają także organizacje społeczne zajmujące się statutowo ochroną dziedzictwa i środowiska kulturowego. Jedynie w przypadku uznania wniosku za uzasadniony organ administracji publicznej wszczyna postępowanie z urzędu (art. 31 KPA).

W postępowaniu stroną jest każdy (osoba fizyczna i prawna), czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek (art. 28 KPA). Jako dowód w postępowaniu należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz w odniesieniu do zabytków przede wszystkim - oględziny (art. 75 KPA). W przypadku braku wniesienia odwołania od decyzji (a zatem na podstawie ostatecznej i wykonalnej decyzji) dokonywany jest wpis do księgi rejestru zabytków. Rejestr prowadzony jest w formie odrębnych ksiąg, oznaczonych literami: A - dla zabytków nieruchomych, B - dla zabytków ruchomych, C - dla

zabytków archeologicznych (ten ostatni dopiero od 2000 r.). Wpis do rejestru zabytków jest trwałą zmianą w charakterze nieruchomości, rodzącą określone prawa i obowiązki (por. art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), z tego też względu powinien on być ujawniany również w katastrze nieruchomości oraz w księdze wieczystej. Czynność ta dokonywana jest na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków (zgodnie z art. 9 ust. 4 i 5 ustawy).

Artykuł 6 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa co może być przedmiotem ochrony, ale nie zawiera katalogu obiektów, które mogą być wpisane do rejestru zabytków. Jest to wyliczenie przykładowe, a zawarte w tym artykule stwierdzenie w szczególności wskazuje wyraźnie na możliwość rozszerzającej interpretacji. Oznacza to, że przedmiotem wpisu może być każdy obiekt, istniejący w jakiejkolwiek formie fizycznie postrzegalnej. Nie można więc wpisać rzeczy, których istnienie jest przypuszczalne lub prawdopodobne, ale nie udowodnione, uwaga ta ma zasadnicze znaczenie dla postępowania w sprawie wpisu obiektów archeologicznych tzw. warstw kulturowych przed ich ujawnieniem w drodze wykopalisk. W myśl ust 2 w/w art. obowiązującej ustawy do rejestru zabytków ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nawy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Definicję legalną zabytku zawiera art. 3 pkt. 1 ustawy. Mówi ona, iż zabytek to ruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Powyżej cytowana definicja zawiera nieostre pojęcie wartości. Na rozumienie, iż musi to być wartość szczególna (ponadprzeciętna) wskazuje konieczność przedłożenia interesu społecznego nad - prawnie równorzędny - interes strony. Ustawa nie normuje również w sposób wystarczający pojęcia minionej epoki, którą potocznie wydaje się być wszystko co wydarzyło się przed naszym urodzeniem, a ściślej urodzeniem najstarszego żyjącego człowieka. Pomocna w tym przypadku jest definicja encyklopedyczna epoki mówiąca, iż terminem tym określa się okres obejmujący pewne stadium procesu dziejowego, związany z panowaniem określonych stosunków politycznych, gospodarczych, społecznych lub kulturalnych (Encyklopedia Powszechna, 1995). Zatem obecnie mamy możliwość uznania za zabytek obiekty powstałe do okresu socrealizmu włącznie. W odniesieniu do zabytków ruchomych, komentując art. 51 ustawy (ustalający potencjalnie rejestrowy wiek dla zabytku na nie mniej niż 50 lat dla obiektu techniki, a ściślej środka transportu i 50 - 150 lat dla pozostałych zabytków ruchomych) stwierdzić należy, iż w zasadzie nie dokonuje on przesunięcia granicy czasowej, stanowi jedynie w przypadku

zaistnienia ściśle określonych okoliczności wymienionych w kolejnych punktach przepisu o braku konieczności uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę dla niektórych obiektów zabytkowych lub posiadających cechy zabytku, a także nie zabytkowych lecz będących dobrami kultury współczesnej.

Na terenie gminy Śniadowo znajduje się pięć obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną wynikającą z ujęcia ich w rejestrze zabytków województwa podlaskiego, prowadzonym przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Drugą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest uznanie za pomnik historii. Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnym znaczeniu dla kultury i narodu polskiego. Uznanie za pomnik historii ustanawiane jest przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Treść rozporządzenia powinna zawierać omówienie szczególnych cech zabytku świadczących o jego najwyższej wartości, określać jego granice oraz zawierać mapę z lokalizacją i otoczeniem.

Pomniki historii ustanawiane są w Polsce od 1994 r. Do dzisiaj status ten otrzymało 70 obiektów zabytkowych. Lista ta powiększana jest sukcesywnie z roku na rok. Za pomnik historii mogą zostać uznane różne kategorie obiektów zabytkowych takie jak obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Żaden z obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy Śniadowo nie został dotąd uznany za pomnik historii.

Trzecią formą ochrony prawnej zabytków w Polsce jest ustanowienie parku kulturowego. Zgodnie z brzmieniem przepisu artykułu 3 pkt. 14 i 16 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Powszechnie wiadomym jest, że wszelkie dzieła człowieka „dzieją się” na tle uwarunkowań przyrodniczych, bądź wyraźnie widocznych w przypadku krajobrazu otwartego czy wiejskiego – poza miastami i osadami, bądź występujących jako „elementy” w przypadku krajobrazu miasteczek czy miast. Ta zależność tworzy integralną strukturę przestrzenną, na którą składają się: płaszczyzny (las, łąki, grunty orne, zbiorniki wodne), ciągi (rzeki, strumienie, drogi, granice), i punkty (obiekty kulturowe i przyrodnicze). Stąd też park kulturowy jest formą ochrony obejmującą określony obszar krajobrazu kulturowego oraz wyróżniające się krajobrazowo tereny z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Park kulturowy jest powoływany przez radę gminy / miasta po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Parki obejmujące obszary kilku dmin mogą być ustanawiane wspólnie przez gminy bądź związek gmin. W uchwale powołującej park kulturowy zawiera się nazwę parku, sposób ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opisuje zakazy i ograniczenia związane z prowadzeniem robót budowlanych, różnego rodzaju działalnością, w tym rolniczą i przemysłową, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomości oraz umieszczania znaków niezwiązanych bezpośrednio z samym parkiem.

Na terenie gminy Śniadowo nie ustanowiono jak dotąd parku kulturowego.

Czwartą formą prawnej ochrony zabytków w Polsce jest ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych (art. 3 ust 1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Realizacji tego zadania służą: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W myśl tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się między innymi, „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków”, a opracowywanie projektów (...) studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest projektowaniem zagospodarowania przestrzennego, w rozumieniu art. 2 ust. 3 oraz art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów.

Organy ochrony zabytków mają obowiązek wydania, ustawowo wymaganych, wniosków konserwatorskich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Celem opracowania i wydania tych wniosków jest umożliwienie samorządom gminnym realizacji obowiązku wprowadzenia do opracowań planistycznych zasad ochrony wartości zabytkowych obiektów i obszarów w zakresie wymaganym dla właściwej ochrony i opieki nad zabytkami na obszarze objętym granicami opracowania. Równocześnie dla organu sporządzającego plan, na który ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w art. 7 ust. 1 pkt 9 nakłada obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego , zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami stanowią istotny obszar działania, a zapisy dotyczące ich rozstrzygnięcia w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego posiadają rangę prawa miejscowego. Jest to szczególnie istotne ze względu na to, że dziedzictwo kulturowe i zabytki są nie tylko materialnymi i niematerialnymi śladami przeszłości, lecz także cennymi elementami krajobrazu kulturowego, przyczyniającymi się do kształtowania atrakcyjnego, jedyne w swoim rodzaju, przyjaznego otoczenia człowieka, zachowania tożsamości lokalnej i więzi społecznych.

Ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego obejmuje lokalne formy architektury, reprezentowane przez obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, kompozycje przestrzenne o walorach zabytkowych wyznaczaną w ustanowionych w planie strefach ochrony konserwatorskiej, w tym obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych, wykluczonych z lokalizacji inwestycji, które mogą mieć negatywny wpływ na krajobraz. Wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej powinny obejmować przede wszystkim ochronę historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego, zespołu budowlanego, ekspozycji zabytku lub historycznej panoramy, krajobraz kulturowego, stanowiska archeologicznego i otoczenia zabytku.

Gmina Śniadowo posiada opracowane studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. We wszystkich tych dokumentach zawarte zostały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 22 ust 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków, prowadzonej przez organy samorządu terytorialnego, powinny być ujęte zabytki nieruchome: wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji oraz inne zabytki wyznaczone przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ustawa stanowi zatem możliwość wyznaczenia przez organ samorządu zabytku nieruchomego przewidzianego do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, jednakże nakazuje aby dokonać tego w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków nie podlega ograniczeniom czasowym, gdyż obie wojewódzka i gminna - mają otwarty charakter. Zgodnie ze stanowiskiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wyrażonym w piśmie z dnia 18 grudnia 2012 roku, zarówno założenie gminnej ewidencji, jak i wprowadzenie zmian w tejże, oznacza dla organu gminy konieczność wydawania stosownych zarządzeń. Przepisy prawa nie przewidują wprost

obowiązku informowania właścicieli i posiadaczy zabytków o ujęciu go w gminnej ewidencji zabytków, fakt włączenia do tejże powinien być podany do publicznej wiadomości w sposób przyjęty w danej gminie. Oznacza to spełnienie zasady informowania obywateli o działaniach organów, które mają wpływ na ich prawa i obowiązki. Zarządzenia Prezydenta dotyczące zmian wprowadzanych w gminnej ewidencji zabytków publikowane są w Biuletynie Informacji Publicznej.

W Polsce powojennej pierwsze prace inwentaryzacyjne zakrojone na szeroką skalę miały miejsce na przełomie lat 50. i 60. XX w. Powstała wówczas ewidencja obejmowała, w formie tzw. kart zielonych około 35.000 zabytków, podzielonych następnie na pięć grup 0 i od I do IV. W krótkim czasie zaniechano stosowania tej kontrowersyjnej klasyfikacji, mającej swe odzwierciedlenie w systemie dotacji prac konserwatorskich oraz pociągającej za sobą rozbiórki obiektów zaliczonych do grup niższych. W 1975 roku opracowano nowy wzór karty ewidencyjnej. Określana potocznie mianem karty białej obowiązuje, z pewnymi modyfikacjami, do dziś. Bardziej rozbudowane przez co czasochłonne działania ewidencyjne zostały uzupełnione tzw. kartami adresowymi. Przygotowywane w formie fiszek katalogowych miały umożliwić szybkie rozeznanie w zasobach zabytkowych i do dziś są często jedyną dokumentacją sporządzoną dla zabytku. Obok karty ewidencyjnej przyjętej dla zabytków architektury i budownictwa sporządzane są również ewidencje zabytkowych założeń zieleni i założeń cmentarnych, zespołów budowlanych i układów urbanistycznych, stanowisk archeologicznych (tzw. karta KEZA) oraz zabytków ruchomych, w tym zabytków techniki i instrumentów muzycznych. Sporządzane są zawsze w kilku egzemplarzach, a przynajmniej w dwóch: przechowywanym w archiwach urzędów konserwatorskich oraz archiwum Narodowego Instytut Dziedzictwa (NID). W myśl przepisów częściowe tj. wojewódzkie zbiory kart ewidencyjnych współtworzą centralną, ogólnokrajową ewidencję zabytków, której depozytariuszem jest NID (w imieniu Generalnego Konserwatora Zabytków).

Regulacje obecnie obowiązującego Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem wprowadzają rozróżnienie dokumentacji ewidencyjnej dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków oraz dla zabytku nie wpisanego do rejestru zabytków, pomimo iż zbiory te w praktyce zazębiają się (przykładowo zabytek włączony do wojewódzkiej ewidencji może być wpisany do rejestru zabytków). Natomiast dokumentacja dla zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych wykonywana jest na zlecenie samorządu w formie karty adresowej zabytku.

Zbiór kart ewidencyjnych systematycznie powiększa się, jednocześnie część dokumentacji zyskuje walor wyłącznie archiwalny, gdyż wartości zabytkowe nie są niezmiennie i mogą ulec znacznemu zmniejszeniu lub zostać utracone wraz z całkowitym zniszczeniem zabytku, jak i podważone wskutek nowych ustaleń naukowych. Tym samym, obowiązek umieszczenia zabytku włączonego do wojewódzkiej ewidencji zabytków w ewidencji gminnej winien być weryfikowany bieżącymi ustaleniami. Z kolei wyłączenie karty ewidencyjnej ze zbioru kart współtworzących wojewódzką ewidencję przechowywanych w archiwum zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie jest wyłącznie czynnością materialno techniczną, będącą następstwem stwierdzenia całkowitego zdegradowania zabytku pod względem technicznym, potwierdzonego ekspertyzą, bądź daleko idących, samowolnych przekształceń skutkujących utratą wartości zabytkowych (artystycznych, historycznych lub naukowych).

Aktualnie obowiązująca gminna ewidencja zabytków gminy Śniadowo sporządzona została w 2019 r. Obejmuje ona wszystkie obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego oraz obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także stanowiska archeologiczne.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Kwestia wartościowania dziedzictwa kulturowego i zabytków jest rozważana przez specjalistów od wielu lat. Zagadnieniu temu poświęcono niezliczoną liczbę wystąpień, artykułów i publikacji, nie dochodząc do wiążących wniosków. W trakcie dyskusji wpracowano kilka schematów wartościowania zabytków, które w dalszym ciągu są

dyskutowane. Najszerzej do tematu nadawania wartości obiektom zabytkowym podszedł M. T. Witwicki³ proponując pięć kryteriów oceny:

1/ ocena wartości historycznej - autentyczność substancji, funkcji i formy; materialne odzwierciedlenie historii; wartość dokumentu historii;

2/ ocena wartości artystycznej - bogactwo form; wartości stylowe; wartości twórcze; rola w zespole; wartości estetyczne;

3/ ocena wartości naukowej - wartość świadka / dokumentu dziejów; wartość obiektu jako przedmiotu badań; wartość edukacyjna (dydaktyczna);

4/ ocena wartości niematerialnych - wartość emocjonalna przeżyć religijnych; wartość tradycji historycznej; wartość symbolu; wartość emocji estetycznych;

5/ dodatkowe kryteria oceny - ocena stanu technicznego, ocena wartości użytkowej, wartość miejsca obiektu w regionie, wartości historyczne w świetle interesu społecznego.

Przywołane kryteria jako jedne z nielicznych uwzględniają nie tylko materialne aspekty wartościowania dziedzictwa, ale także wartości ulotne, jak emocje mieszkańców łączące się z konkretnymi obiektami.

Wartościowanie dziedzictwa i wskazywanie, które obiekty powinny zostać objęte ochroną prawną a które przez pozbawienie tej ochrony mogą być skazane na unicestwienie jest kwestią niezwykle trudną. Jak wskazują specjaliści NID, z analizy wpisów do rejestru zabytków, prowadzonej od wielu lat przez tę instytucję wynika, że zapisy tych decyzji w przeważającej liczbie nie odzwierciedlają i nie opisują jednoznacznie rzeczywistych wartości zabytku, przesądzających o objęciu go ochroną. Nieprecyzyjne opisy przedmiotu i zakresu ochrony, sporządzane przez kolejne dziesięciolecia w oparciu o zmienne kryteria oceny wartości zabytkowej, a niekiedy w ogóle nie wymieniające, co podlega ochronie, generują wiele problemów związanych z bieżącą działalnością konserwatorską. Dotykają one zarówno urzędów ochrony zabytków, które w zależności od indywidualnego podejścia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub kierownika delegatury stosują różne kryteria ocen, a tym samym dyktują zróżnicowane zasady postępowania, jak i po stronie właścicieli i użytkowników zabytków, którzy wprawdzie na ogół dysponują decyzją o wpisie do rejestru zabytków, lecz często nie są świadomi wartości, jakie przedstawia zabytek i co faktycznie powinno podlegać prawnej ochronie.

W przeszłości, tuż po zakończeniu II wojny światowej, władze części polskich miast, wspierane przez specjalistów w zakresie ochrony zabytków stanęły przed zadaniem i koniecznością

³ M. T. Witwicki, *Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków*, Ochrona Zabytków, 2007, Nr 1.

podjęcia decyzji w sprawie odbudowy miast, nie tylko domów, urzędów, fabryk i innych elementów infrastruktury, lecz także obiektów dziedzictwa kulturowego, które konstytuowały tożsamość mieszkańców. Najlepiej charakteryzują podjęte wówczas decyzje słowa Jana Zachwatowicza, architekta, profesora Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej:

„...Poczucie odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń domaga się odbudowy tego, co nam zniszczono, odbudowy pełnej, świadomej tragizmu popełnianego fałszu konserwatorskiego... Sprawa zabytków jest podstawowym zagadnieniem społecznym — zagadnieniem kultury narodu. Nie możemy wobec nich stosować jednostronnie abstrakcyjnej teorii, musimy uwzględniać potrzeby dnia dzisiejszego..”⁴.

Kierując się dobrem nadrzędnym jakim jest tożsamość mieszkańców podjęto wówczas decyzję o rekonstrukcji wielu obiektów zabytkowych. Według zasad współcześnie stosowanych kryteriów „dawności” i „oryginalności” substancji zabytkowej, obiekty te nie spełniałyby definicji zabytków. W tym przypadku najważniejsze stały się przesłanki niemierzalne, wartość emocjonalna oraz tradycji historycznej, a także symboliczna wartość tych obiektów jako sztandarowych zabytków miasta.

Mając świadomość wymienionych wyżej problemów, przy braku innych przesłanek powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki objęte ochroną prawną – pomniki historii lub obiekty wpisane do rejestru zabytków.

⁴ J. Zachwatowicz, O polskiej szkole odbudowy i konserwacji zabytków, *Ochrona Zabytków* 34/1-2 (132-133), 1981, s. 8.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze gminy Śniadowo podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń w tej dziedzinie. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowanego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron – czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń – czyli pozytywnych i negatywnych uwarunkowań zewnętrznych. Prezentowana analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami gminy.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu gminy Śniadowo

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - w znacznej części dobrze utrzymane obiekty zabytkowe; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - zwiększający się potencjał organizacji pozarządowych prowadzących działalność na rzecz opieki nad zabytkami; - prowadzenie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, w tym w zakresie edukacji artystycznej, kulturowej, historycznej, ekologicznej; - pozytywne nastawienie mieszkańców do wielowiekowej tradycji regionu i jego dziedzictwa kulturowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - nowa zabudowa w części nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - przypadki zaniedbania porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór; - brak dostatecznych środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych; - niedostateczna świadomość społeczna wartości i potrzeby chronienia zasobów kulturowych; - brak prawnych możliwości udzielania przez samorząd dotacji na prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową gminy; - upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłową ochronę z zachowaniem wartości kulturowych; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym głównych wsi gminy; - wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu. 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika terenu gminy Śniadowo wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby gmina była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie problemów ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi na terenie gminy;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

7.1. Priorytety programu opieki

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe różni się od działań podejmowanych przez indywidualnych właścicieli zabytków lub społecznych opiekunów zabytków. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania polityki miejskiej w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Samorząd ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej dotyczącej ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż gminy jako miejsca

atrakcyjnego turystycznie, nasyconego dziedzictwem kulturowym o indywidualnym i unikalnych charakterze. Wobec powyższego objęcie należyłą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Na potrzeby gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024-2027 wyznacza się trzy podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

Priorytet I

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Priorytet II

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości gminy i mieszkańców

7.2. Kierunki działań programu opieki

W ramach **Priorytetu I** ustalono trzy kierunki działań związanych z:

- zahamowaniem procesu degradacji zabytków i doprowadzeniem do poprawy ich stanu zachowania,
- wspieraniem inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- podejmowaniem współpracy z właścicielami zabytków położonymi na terenie gminy.

W ramach **Priorytetu II** ustalono trzy kierunki działań związanych z:

- realizowaniem zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- budowaniem zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego,
- rozszerzeniem zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

W ramach **Priorytetu III** ustalono cztery kierunki działań związanych z:

- opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz monitorowanie ich stanu zachowania,
- umożliwieniem jak najszerszego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy,

- rozwojem edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.

7.3. Zadania programu opieki

Priorytet I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa ich stanu zachowania	<ol style="list-style-type: none">1. Przeprowadzenia remontu kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Śniadowie (dach nad prezbiterium i zakrystiami)2. Prace konserwatorskie i restauratorskie przy barokowym ołtarzu głównym z 1753 r. w kościele parafialnym pw. Św. Wojciecha BM w Szczepankowie3. Dążenie do opracowania planu systematycznych kontroli stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych4. Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie planowych prac konserwatorskich5. Współpraca władz miejskich ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych, umożliwiającą wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	<ol style="list-style-type: none">1. Stosowanie 50% zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (j.t. Dz. U. z 2016 r. poz. 716 z późn. zm.)2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi, mająca na celu realizację zadań ważnych dla społeczności lokalnej związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami3. Współpraca organizacyjna i merytoryczna z organizatorami zbiórek publicznych przeznaczonych na ratowanie zabytkowych pomników nagrobnych na cmentarzach
Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków	<ol style="list-style-type: none">1. Informowanie za pośrednictwem miejskiej strony internetowej informacji dotyczących możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych

położonymi na terenie gminy	wniosków związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami gminy 2. Doradztwo dla właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych w zakresie możliwości pozyskania środków finansowanych na działania przy obiektach zabytkowych.
<p style="text-align: center;">Priorytet II</p> <p style="text-align: center;">Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego</p>	
Kierunki działań	Zadania
Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyjęcie przez Radę Gminy gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024-2027 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. 2. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomości gminy Śniadowo 3. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomości warunków nakładających obowiązek przeprowadzenia prac konserwatorskich 4. Okresowa kontrola właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem Konwencji Haskiej 5. Coroczna aktualizacja <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Śniadowo</i> sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych
Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji zabytków, zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony konserwatorskiej, w tym stref występowania zabytków archeologicznych oraz zasad ochrony odnoszących się do stref ochrony przyrody w opracowywanych dla terenu gminy dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej, w dokumentach mających charakter prawa miejscowego np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a ponadto w decyzjach o warunkach zabudowy
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dążenie do uzupełniania gminnej ewidencji zabytków o obiekty dziedzictwa kulturowego pozostające dotychczas poza ochroną prawną, a także aktualizowanie zasobów tego typu obiektów w oparciu o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych 2. Dążenie do objęcia ochroną prawną wartościowych obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy poprzez występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych, w celu zapewnienia tym obszarom i obiektom pełnej ochrony prawnej

Priorytet III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości gminy i mieszkańców	
Kierunki działań	Zadania
Opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz monitorowanie ich stanu zachowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stałe prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, z zastosowaniem komputerowej bazy danych 2. Aktualizacja mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych, systematycznie uaktualnianą, na podstawie informacji własnych oraz uzyskiwanych od WKZ. 3. Finansowanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych, stanowiących właściwość gminy
Umożliwienie jak najszerzego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zamieszczenie na stronie internetowej gminy gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo lata 2024-2027 2. Udostępnienie i systematyczna aktualizacji na stronie internetowej gminy wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków 3. Systematyczne zamieszczanie na stronie internetowej gminy informacji dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego 4. Systematyczne aktualizowanie danych dotyczących obiektów zabytkowych w gminnym systemie informacji przestrzennej 5. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu opracowywania zasobów i prezentacji dziedzictwa kulturowego gminy
Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizowanie i wspieranie działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym gminy 2. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury 3. Współdziałanie z organizatorami ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy) popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony 4. Wspieranie wydawnictw naukowych i popularno-naukowych dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa historyczno-kulturowego i tradycji gminy 5. Popularyzacja dobrych praktyk w zakresie realizacji działań przy obiektach zabytkowych i zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo 7. Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami oraz współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków działającymi na terenie gminy

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programu z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na burmistrzu (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prowadzona jest gminna ewidencja zabytków gminy Śniadowo. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez wójta gminy w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki

nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

- 1) dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz na cztery lata obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego;
- 2) wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego;
- 3) uzupełnieniu kart adresowych gminnej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną.

Określenie stanów technicznych obiektów polega na:

- 1) nawiązaniu współpracy z organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zinwentaryzowanych w gminnej ewidencji zabytków;
- 2) uwzględnianie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji zabytków;
- 3) określeniu niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów i szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

Bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega na wprowadzaniu do ewidencji zabytków zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu wójt gminy Śniadowo sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Śniadowo. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Gminy niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na trzy miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Gminy Śniadowo.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenie gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2024-2027 przyjmuje się następujące kryteria oceny (wskaźniki):

W ramach **priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:**

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- liczba i wartość dofinansowań udzielonych właścicielom i użytkownikom zabytków z przeznaczeniem na remonty i modernizacje,
- liczba i wartość zastosowanych zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków,
- zakres i skala współpracy z organizacjami pozarządowymi,

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach **priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:**

- wysokość dorocznych środków finansowych przeznaczonych w budżecie gminy na realizację zadań własnych samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- liczba kontroli właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym Konwencji Haskiej,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

W ramach **priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości gminy i mieszkańców**

- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych i imprez z zakresu turystyki kulturowej gminy,
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw naukowych i popularno-naukowych na temat dziedzictwa kulturowego gminy,
- liczba działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy skierowanych do mieszkańców i gości.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł.

10.1. Źródła publiczne. Środki krajowe

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

10.1.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów cząstkowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Ponieważ są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach może ulegać zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„OCHRONA ZABYTKÓW”

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to jednakże wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznej interwencji. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie podejmowanie przez nich w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu, będące wyrazem troski i dbałości o dziedzictwo. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok

złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„KULTURA LUDOWA I TRADYCYJNA”

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące

zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym

efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie zadań mających na celu wspieranie przedsięwzięć związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, przemianami ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinansowania określa załącznik do regulaminu. Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; 2) organizacje pozarządowe; 3) podmioty prowadzące działalność gospodarczą; 4) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,

00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu

grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym) lub służące planowaniu dalszych badań wykopaliskowych. Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów programu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane w ramach programu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, program umożliwia finansowanie zadań w trybie dwuletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinansowania określa załącznik do regulaminu. Z programu wyłączone są zadania dofinansowane w ramach innych programów ministra oraz programów objętych finansowaniem ze środków budżetu państwa realizowanych przez państwowe instytucje kultury jako zadanie własne.

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: 1) samorządowe instytucje kultury; 2) państwowe instytucje kultury; 3) organizacje pozarządowe; 4) publiczne uczelnie akademickie; 5) niepubliczne uczelnie akademickie; 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa

<http://www.nid.pl>

GROBY I CMENTARZE WOJENNE W KRAJU

Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Ustawowe zadania Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie podtrzymywania i rozpowszechniania tradycji narodowej i państwowej w przypadku najważniejszych miejsc pamięci powinny przyjąć konkretną formę stworzenia możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: 1) naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; 3) zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; 4) korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej. Biorąc pod uwagę szeroki zakres tych zadań najbardziej stabilną formą gwarantującą ich stałe wypełnianie jest powierzenie ich instytucji kultury, państwowej lub samorządowej. Ze względu na koszty stałe wiążące się z takim rozwiązaniem powinno ono jednak być stosowane tylko w przypadku najważniejszych miejsc pamięci. Głównym celem Programu jest wypełnienie powstałej luki w tym ważnym obszarze poprzez wsparcie instytucji samorządowych w tym zakresie. Jako uzupełnienie tego celu Program ma promować stosowanie dodatkowych rozwiązań sprzyjających lepszej opiece nad miejscami pamięci, takich jak: - uwzględnienie miejsca pamięci i jego ochrony w miejscowych planie zagospodarowania przestrzennego; - współpraca merytoryczna i finansowa z organizacjami pozarządowymi, wolontariuszami, społecznością lokalną lub innymi podmiotami

zewnątrznymi w zakresie opieki nad miejscem pamięci. Realizacji głównego celu Programu powinna też służyć większa dostępność miejsc pamięci dla odwiedzających, gdyż to obecność w tego rodzaju miejscu stanowi o sile jego oddziaływania.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

10.1.2. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane między innymi na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

O przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego instytucje wyznaniowe mogą się ubiegać na realizację następujących zadań:

1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. tj.

a) ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane zgodnie z którą ilekroć w ustawie jest mowa o remoncie należy przez to rozumieć wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, a niestanowiących bieżącej konserwacji, przy czym dopuszcza się stosowanie wyrobów budowlanych innych niż użyto w stanie pierwotnym (art. 3 pkt. 8),

b) ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zgodnie z którą użyte w ww. ustawie określenia oznaczają:

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1),

- prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt 6).

c) w aktualnym ustawodawstwie brak jest legalnej definicji „obektu sakralnego” oraz „obektu kościelnego”, dlatego na potrzeby udzielenia dotacji z Funduszu Kościelnego przyjmuje się, że:

- obiekty sakralne - są te miejsca, w których stale i systematycznie zbierają się wierni danej religii (wyznania) dla wzięcia udziału w nabożeństwach i innych zorganizowanych formach uprawiania kultu religijnego (vide wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 17 czerwca 1991 r., sygn. akt II SA 391/91),

- obiekty kościelne – są to inne obiekty należące do kościelnych osób prawnych, które, co do zasady, stanowią „budynki towarzyszące” obiektom sakralnym, przez które, na gruncie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2013, poz. 1169, z późn. zm.) rozumie się „położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy.”.

Dotacje przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

10.2.3. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Z budżetu państwa, z części będącej w dyspozycji Wojewody Podlaskiego, której dysponentem jest Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdującym się na obszarze województwa podlaskiego.

Dotacje mogą być przyznawane na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na planowane do wykonania prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku (prace planowane);
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji (refundacja poniesionych nakładów).

Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w pkt 2 (jako refundacji poniesionych nakładów), Wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, określonych w pozwoleniu wydanym przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Miejskiego Konserwatora Zabytków.

O dotacje mogą się ubiegać osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, które posiadają siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Wnioskodawca może ubiegać się o dotację, jeśli obiekt jest indywidualnie wpisany do rejestru zabytków lub jest wyszczególniony w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków .

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków może obejmować nakłady określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj.:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Kolejna dotacja celowa na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym samym zabytku wpisanym do rejestru zabytków, obejmująca prace lub roboty, na które poprzednio udzielono dotacji celowej, może być udzielona w przypadku, gdy prace lub roboty

podlegające dofinansowaniu kolejną dotacją zostały lub zostaną przeprowadzone nie wcześniej niż po upływie 10 lat od końca roku, w którym została udzielona dotacja celowa.

Wnioskodawca, w danym roku budżetowym, może złożyć maksymalnie trzy wnioski, dotyczące prac przy zabytku w rozumieniu pojedynczej pozycji w rejestrze zabytków.

Podstawową wysokość dotacji, jaka może być udzielona, określa art. 78 ust. 1 z zastrzeżeniem art. 82 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie wnioskowanych prac.

W sytuacji, o której mowa w art. 78 ust. 2 lub 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Łączna wysokość dotacji udzielonych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz organy stanowiące województwa, powiatu i gminy nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie prac lub robót.

Wnioski składa się:

- 1) od dnia 1 listopada do dnia 30 listopada roku poprzedzającego przeprowadzenie prac przy zabytku wpisanym do rejestru, jeśli dotacja ma być udzielona na prace przy zabytku, które zostaną przeprowadzone;
- 2) od dnia 1 czerwca do dnia 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku;
- 3) wniosek, może być złożony z pominięciem w/w terminów , jeżeli prace przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa albo prace przy zabytku wpisanym do rejestru są wymagane ze względu na uszkodzenie tego zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku.

Termin zakończenia prac lub robót planowanych do wykonania, określony we wniosku, nie może być dłuższy niż do 30 listopada roku, w którym jest planowane zakończenie inwestycji, nie później niż roku następnego po roku zawarcia umowy o dofinansowanie.

10.1.4. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na szczeblu wojewódzkim, co roku w budżecie Województwa Podlaskiego zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

10.2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresem kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

10.3. Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Białymstoku ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie

zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypominanie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega

na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku.

W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina jako właściciel zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi tj. utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych władze gminy powinny dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów i gości zachęcał do dłuższych pobytów w regionie.

Mechanizmem sprzyjającym takim działaniom może być zapewnienie środków finansowych na dotacje celowe na prace przy zabytkach, które udzielane są właścicielom i zarządom. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane mogą być przyznane w wysokości do 100% nakładów koniecznych, które obejmują:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Formą pomocy finansowej miasta dla właścicieli obiektów zabytkowych może być również system ulg podatkowych - poprzez stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j.: Dz.U. z 2006r. Nr 121, poz. 844 z późn. zm.).

Inną formą wspierania opieki nad zabytkami oraz upowszechniania dziedzictwa kulturowego miasta mogą być także stypendia artystyczne przyznawane osobom działającym na rzecz opieki nad zabytkami oraz otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych z dziedziny kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Aneks 1. Obiekty zabytkowe z terenu gminy Śniadowo objęte ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego

Adres	Obiekt	Nr rejestru zabytków
Szczepankowo dz. geod. nr 1297	kościół Benedyktynów, ob. parafialny pw. św. Wojciecha	A-330 z 5.02.1971 r.
Szczepankowo dz. geod. nr 1548	cmentarz rzymskokatolicki	A-302 z 11.06.1987 r.
Szczepankowo 10 dz. geod. nr 1349/4	dwór murowany	A-466 z 30.12.1991 r.
Śniadowo, ul. Rynek 7 dz. geod. nr 679	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	A-99 z 24.04.1981 r.
Śniadowo dz. geod. nr 680	cmentarz rzymskokatolicki (cztery nagrobki)	A-345 z 21.12.1987 r.

Aneks 2. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo

Adres	Obiekt	Nr rejestru zabytków
Chomentowo 41 dz. geod. nr 13	dwór drewniany	---
Koziki 1 dz. geod. nr 137	budynek stacji kolejowej	---
Szczepankowo dz. geod. nr 1297	kościół Benedyktynów, ob. parafialny pw. św. Wojciecha	A-330 z 5.02.1971 r.
Szczepankowo dz. geod. nr 1297	ogrodzenie kościoła parafialnego z bramą, murowane	---
Szczepankowo dz. geod. nr 1297	cmentarz przykościelny	---
Szczepankowo dz. geod. nr 1297	kaplica grobowa rodziny Grabowskich, murowana, ob. kostnica	---
Szczepankowo dz. geod. nr 1548	cmentarz rzymskokatolicki	A-302 z 11.06.1987 r.
Szczepankowo dz. geod. nr 1548	ogrodzenie z bramą cmentarza rzymskokatolickiego, murowane	---
Szczepankowo 10 dz. geod. nr 1349/4	dwór murowany	A-466 z 30.12.1991 r.
Szczepankowo 17 dz. geod. nr 1298	plebania murowana	---
Śniadowo	historyczny układ przestrzenny wsi	---
Śniadowo, ul. Kolejowa 4 dz. geod. nr 482/7	budynek dworca kolejowego tzw. „Stara Stacja”	---
Śniadowo, ul. Rynek 7 dz. geod. nr 679	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	A-99 z 24.04.1981 r.
Śniadowo dz. geod. nr 680	cmentarz rzymskokatolicki (cztery nagrobki)	A-345 z 21.12.1987 r.
Śniadowo, ul. Szosowa dz. geod. nr 86	cmentarz żydowski (zatarty napowierzchniowo)	---

Śniadowo, ul. Szosowa 68/68A dz. geod. nr 312	młyn elektryczny, murowany	---
Śniadowo, ul. Szosowa 72 dz. geod. nr 677/3 i 677/9	budynek dworca kolejowego	---
Wszerecz dz. geod. nr 31 i 381	pozostałości parku	---
Wszerecz 10 dz. geod. nr 172	dom drewniany	---
Wszerecz 10 dz. geod. nr 172	stajnia murowana (częściowo w ruinie)	---
Wszerecz Kolonia 3 dz. geod. nr 351	dom drewniany	---
Wszerecz Kolonia 12 dz. geod. nr 271/2	dom drewniany	---

Aneks 3. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo

Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze	Nr rejestr zabytków	Funkcja i chronologia stanowiska
Brulin	40-75	1	32	---	śląd osadnictwa, nowożytność
Dębowo	39-74	1	45	---	1/ śląd osadnictwa, neolit-epoka brązu 2/ śląd osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ śląd osadnictwa, średniowiecze 4/ osada, okres nowożytny
Dębowo	39-74	2	46	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
Dębowo	39-74	3	47	---	1/ śląd osadnictwa, neolit – epoka brązu 2/ śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze 3/ śląd osadnictwa, okres nowożytny
Dębowo	39-74	4	48	---	1/ śląd osadnictwa, epoka kamienia 2/ śląd osadnictwa, okres nowożytny
Dębowo	39-75	5	5	---	osada, wczesne średniowiecze
Duchny Kolonia	40-75	1	31	---	1/ śląd osadnictwa, późne średniowiecze 2/ śląd osadnictwa, nowożytność
Duchny Młode	40-76	1	34	---	osada, okres nowożytny

Duchny Młode	40-76	2	46	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
Duchny Młode	40-76	3	47	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Młode	40-76	4	48	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
Duchny Młode	40-76	5	49	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
Duchny Młode	40-76	6	50	---	wieś historyczna, okres nowożytny
Duchny Młode	40-76	7	51	---	osada, okres nowożytny
Duchny Młode	40-76	8	57	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	1	23	---	1/ ślad osadnictwa, pradzieje 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	2	24	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	3	25	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
Duchny Stare	40-76	4	26	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza

					2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	5	27	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	6	28	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	7	29	---	ślad osadnictwa, późna faza wczesnego średniowiecza
Duchny Stare	40-76	8	30	---	wieś historyczna, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	9	31	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	10	33	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	11	35	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
Duchny Stare	40-76	12	36	---	osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	13	37	---	osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	14	38	---	osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	15	39	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	16	40	---	osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	17	41	---	osada, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	18	42	---	osada, okres nowożytny

Duchny Stare	40-76	19	43	---	śląd osadnictwa, późne średniowiecze
Duchny Stare	40-76	20	44	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
Duchny Stare	40-76	21	45	---	osada, okres nowożytny
Grabowo	40-76	1	52	---	osada, okres nowożytny
Grabowo	40-76	2	53	---	śląd osadnictwa, późne średniowiecze
Grabowo	40-76	3	54	---	wieś historyczna, okres nowożytny
Grabowo	40-76	4	55	---	osada, późne średniowiecze
Grabowo	40-76	5	56	---	osada, okres nowożytny
Jakać Borki	40-75	1	11	---	osada, średniowiecze
Jakać Borki	40-75	2	29	---	osada, średniowiecze
Jakać Dworna	40-75	1	1	---	śląd osadnictwa, nowożytność
Jakać Dworna	40-75	2	2	---	punkt osadniczy, nowożytność
Jakać Dworna	40-75	3	3	---	osada, nowożytność
Jakać Dworna	40-75	4	7	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Jakać Stara	40-75	1	12	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
Jakać Stara	40-75	2	13	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Jakać Stara	40-75	3	14	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Jakać Stara	40-75	4	15	---	punkt osadniczy, wczesne średniowiecze
Jakać Stara	40-75	5	16	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Jakać Stara	40-75	6	17	---	śląd osadnictwa, nowożytność

Jastrząbka	40-75	1	33	---	śląd osadnictwa, nowożytność
Jemielite Wypychy	39-76	1	23	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Kołaczki Lemiesze	38-76	1	38	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ wieś, XV-XVI w.
Kołaczki Lemiesze	38-76	2	39	---	śląd osadnictwa, XV- XVI w.
Konopki Młode	39-76	1	8	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, pradzieje 3/ osada, średniowiecze
Kruki	40-75	1	10	---	śląd osadnictwa, nowożytność
Mężenin	39-76	1	1	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, pradzieje 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ osada, nowożytność
Mężenin	40-76	1	3	---	1/ osada, późna faza wczesnego średniowiecza 2/ osada, okres nowożytny
Mężenin	39-76	2	4	---	osada, nowożytność
Mężenin	40-76	2	4	---	osada, okres nowożytny
Mężenin	39-76	3	11	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 3/ osada, późne średniowiecze - nowożytność
Mężenin	40-76	3	5	---	osada, okres nowożytny
Mężenin	39-76	4	20	---	osada, późne średniowiecze

Mężenin	40-76	4	6	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
Milaneck	40-75	1	30	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
Młynik	38-75	1	8	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Młynik	38-75	2	9	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
Młynik	38-75	3	12	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 3/ osada, wczesne średniowiecze 4/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
Młynik	38-75	4	13	---	osada, chronologia nieokreślona
Młynik	38-75	5	14	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit 2/ ślad osadnictwa, neolit 3/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 4/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 5/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
Młynik	38-75	6	15	---	ślad osadnictwa, neolit – wczesna epoka brązu
Młynik	38-75	7	16	---	1/ ślad osadnictwa, neolit?

					2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich? 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
Młynik	38-75	8	17	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny 5/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona
Olszewo Młode	40-76	1	7	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
Olszewo Młode	40-76	2	8	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Olszewo Młode	40-76	3	9	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Olszewo Młode	40-76	4	10	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	1	2	---	1/ osada, późna faza wczesnego średniowiecza 2/ osada, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	2	11	---	wieś historyczna, późne średniowiecze – okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	3	12	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	4	13	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny

Olszewo Stare	40-76	5	14	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	6	15	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	7	16	---	osada, okres nowożytny
Olszewo Stare	40-76	8	32	---	śląd osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
Ratowo Piotrowo	39-75	1	3	---	1/ śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, średniowiecze / późne średniowiecze
Ratowo Stare	39-76	1	21	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Ratowo Stare	40-76	1	1	---	1/ śląd osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ śląd osadnictwa, pradzieje 3/ osada, późne średniowiecze 4/ osada, okres nowożytny
Ratowo Stare	40-76	2	17	---	osada, okres nowożytny
Ratowo Stare	40-76	3	18	---	śląd osadnictwa, pradzieje
Ratowo Stare	40-76	4	19	---	1/ śląd osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ śląd osadnictwa, pradzieje (epoka żelaza?)
Ratowo Stare	40-76	5	20	---	śląd osadnictwa, późne średniowiecze
Ratowo Stare	40-76	6	21	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
Ratowo Stare	40-76	7	22	---	osada, okres nowożytny
Sierzputy Marki	39-76	1	9	---	śląd osadnictwa, epoka kamienia – epoka żelaza

Sierzputy Marki	39-76	2	10	---	osada, wczesne średniowiecze
Stare Jemielite	39-76	1	2	---	śląd osadnictwa, epoka żelaza
Stare Jemielite	39-76	2	3	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Stare Jemielite	39-76	3	5	---	1/ śląd osadnictwa, epoka kamienia 2/ śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 3/ osada, późne średniowiecze 4/ śląd osadnictwa, nowożytność
Stare Jemielite	39-76	4	6	---	1/ śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ śląd osadnictwa, epoka brązu 3/ śląd osadnictwa, średniowiecze
Stare Jemielite	39-76	5	7	---	osada, nowożytność
Stare Jemielite	39-76	6	15	---	1/ śląd osadnictwa, epoka kamienia 2/ śląd osadnictwa, późne średniowiecze
Stare Jemielite	39-76	7	16	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Stare Jemielite	39-76	8	17	---	1/ obozowisko?, osada?, mezolit – epoka żelaza 2/ śląd osadnictwa, pradzieje 3/ śląd osadnictwa, nowożytność
Stare Jemielite	39-76	9	18	---	śląd osadnictwa, epoka kamienia
Stare Jemielite	39-76	10	19	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Stare Jemielite	39-76	11	22	---	osada, późne średniowiecze - nowożytność
Szabły Młode	40-75	1	4	---	1/ osada, neolit

					2/ osada, okres lateński / okres wpływów rzymskich 3/ osada, średniowiecze 4/ osada, nowożytność
Szabły Młode	40-75	2	5		1/ osada, okres lateński 2/ osada, nowożytność
Szabły Młode	40-75	3	6	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Szabły Młode	40-75	4	18	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Szabły Młode	40-75	5	19	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Młode	40-75	6	20	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Młode	40-75	8	22	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	1	23	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	2	24	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	3	25	---	1/ punkt osadniczy, neolit 2/ punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	4	26	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	5	27	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szabły Stare	40-75	6	28	---	punkt osadniczy, nowożytność
Szczepankowo	38-75	1	1	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona 3/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza

					4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Szczepankowo	38-75	2	2	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
Szczepankowo	38-75	3	4	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
Szczepankowo	38-75	4	5	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
Śniadowo (Przytuły)	39-75	1	1	---	osada?, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
Śniadowo	39-75	2	2	---	1/ osada, epoka brązu 2/ osada, późne średniowiecze / nowożytność
Truszki Sapki	40-75	1	8	---	osada, nowożytność
Truszki Sapki	40-75	2	9	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
Uśnik	39-74	1	49	---	1/ osada, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Uśnik	39-74	2	50	---	1/ obozowisko, neolit – epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu? 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Uśnik	39-74	3	51	---	1/ ślad osadnictwa, starożytność 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
Uśnik	39-74	4	53	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia

					2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ ślad osadnictwa, starożytność
Uśnik	38-75	5	10	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit 2/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 3/ osada?, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
Uśnik	38-75	6	11	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Uśnik	39-75	7	4	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
Uśnik Kolonia	39-75	8	12	A-376 z 29.11.1988	cmmentarzysko kurhanowe, okres wpływów rzymskich nieokreślona
Wszerecz	38-75	1	3	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
Wszerecz	38-75	2	18	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Wszerecz	38-75	3	19	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
Wszerecz	38-75	4	20	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona
Zalesie Poczynki	39-75	1	9	---	1/ funkcja nieokreślona, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 2/ osada, średniowiecze / późne średniowiecze
Zalesie Poczynki	39-75	2	10	---	1/ funkcja nieokreślona, neolit – brąz

					2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ osada, średniowiecze
Zalesie Poczynki	39-75	3	11	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia

Sporządzono na podstawie materiałów z archiwum WUOZ Łomża; lokalizacja, określenie funkcji i chronologii
stanowiska podana za autorem badań